

Bartók Béla (1881-1945)

Pianist de renume mondial, compozitor, muzicolog, profesor, academician.

Tatăl său este director la renumita școală agricolă din Sânnicolau Mare, iar mama, Paula Voit, învățătoare și muziciană talentată. Tatăl, fiind și el muzician, fondează în 1887 asociația locală de muzică și cântece, organizează concerte. Tatăl lui Bartók moare la vârsta de 32 de ani, așa că mama devine susținătorul familiei. Este învățător suplinitor timp de un an la școala din localitate. Bartók Béla termină aici clasa a IV-a. La șapte ani tânărul Bartók are un auz absolut. Peste puțin timp termină prima sa compoziție, care poartă dedicația: „A Duna folyása, ajánlva mamának, 1890-1894. Helyszín: Nagyszőlős-Nagyvárad Nagyszentmiklós” (adică: Cursul Dunării, pentru mama, 1890-1894. Locul: Nagyszőlős – Oradea, Sânnicolau Mare”).

Întrucât mama a fost nevoită să își caute de lucru, în anii ce urmează familia Bartók se mută de nenumărate ori: la Nagyszőlős (azi Vinogradov, Ucraina), Oradea, Pozsony (Bratislava), Bistrița și apoi, definitiv la Pozsony. Aceste schimbări sunt suportate greu de tânărul Bartók. El revine de mai multe ori în orașul natal, și înainte și după primul război mondial. În 1903, sosit la invitația foștilor prieteni, șederea durează câteva zile, iar în data de 13 aprilie are loc, la hotelul Fekete Sas (Vulturul Negru), primul său concert public. Se mai întoarce aici în 1919, când culege cântece populare în localitățile din împrejurimi.

Între anii 1892-1896, Bartók studiază la Pozsony pian și teorie cu Laszlo Erkel. În 1899 devine student la Academia de Muzică din Budapesta, la clasa lui István Thomán – pian și la cea a lui János Koessler – compoziție. Își termină studiile cu rezultate excelente, în 1903 și încă din acel an se prezintă ca pianist în fața publicului din Bratislava, Viena, Berlin.

Asupra compozitorului Bartók au avut, în anii de tinerețe, o influență mare Brahms și Richard Strauss. Compozițiile din tinerețe (Simfonia Kossuth, 1903; Suita I, 1905) constituie continuarea directă a muzicii romantice maghiare a secolului XIX, caracterul național are la bază elemente de barbunc și de muzică maghiară lăutărească. Anii 1905-1906 aduc pentru Bartók o schimbare radicală, ce îi marchează restul vieții: atenția lui se îndreaptă spre cântecul popular. Beneficiind de ajutorul prietenesc și de sfaturile lui Kodály, în 1906, începe culegerea folclorului. În zece ani va parcurge cele mai diferite zone ale țării (înainte de toate, Transilvania). După o primă perioadă, dedicată folclorului maghiar, începe să culeagă și folclorul altor națiuni. Între 1906-1909 de mai multe ori culege piese de folclor slovac, iar după 1909 – până când primul război mondial nu-l împiedică în muncă – culege cântece în România. Până azi Bartók rămâne cel mai important culegător al folclorului românesc.

Bazat pe muzica populară autentică, creează, împreună cu Kodály, noul stil al muzicii maghiare, elaborând, totodată, un limbaj muzical propriu. În 1906 editează împreună colecția de prelucrări de muzică populară (Magyar népdalok – Muzică populară maghiară), iar în 1910, în două concerte succesive, prezintă printre alte lucrări și câte un cvartet. Reacția publicului a fost de indiferență. Pentru a câștiga simpatia publicului, mai mulți muzicieni tineri fondează, în 1911, Új Magyar Zeneegyesület (Asociația Maghiară de Muzică Nouă), fără rezultate notabile. În această situație Bartók se retrage și nu mai apare în fața publicului.

Premiera baletului *A fából faragott királyfi* (Prințul cioplit din lemn, 1914-1916) din 1917 și a operei *A kékszakállú herceg vára* (Castelul lui Barbă Albastră, 1911) din 1918 au din partea publicului o primire mai caldă.

În perioada republicii sovietelor din 1919 este cooptat, împreună cu Kodály, în directoratul muzical. Deceniul de după război este perioada concertelor din diferite țări. Primele luni din 1928 le petrece în America, iar la finele anului susține concerte în Uniunea Sovietică. Devine un muzician și compozitor celebru, recunoscut în toată lumea.

Este atacat din ce în ce mai des de unele cercuri șovine de extremă dreaptă din cauza simpatiei pe care o arată popoarelor din țările vecine (slovaci, români). Într-o atmosferă marcată de naționalism extremist, își păstrează sentimentele naționale pure, fără resentimente față de alții; devine susținător al ideii „frăției între popoare”. Cantata profana, compusă în 1930, inspirată din folclorul mai multor popoare, este răspunsul lui Bartók la criza morală a perioadei, dar, direct sau indirect, întreaga sa operă este marcată de această idee.

Expansiunea fascismului l-a determinat să recurgă la proteste. Interzice difuzarea operelor sale în radiouri din Germania și Italia, încetul cu încetul întrerupe legăturile sale cu viața muzicală germană. Va urma pasul definitiv: în 1940 se stabilește împreună cu soția (Ditta Pásztory, căsătorit din 1923) în America. Anii petrecuți peste ocean nu aduc vreo îmbunătățire pentru el, boala de care suferă se agravează tot mai mult. În 1943 compune Concerto; premiera are loc anul următor. Face cunoștință cu Yehudi Menuhin, pentru care compune, în 1944, Sonata pentru vioară. În 1945, ultimul său an de viață, lucrează la concertul pentru violă, pe care nu-l mai poate termina.

Locuitorii din Sânnicolau Mare se pregăteau să-l invite pe Bartók pe locurile natale și să-l aniverseze la împlinirea vârstei de 50 ani. Se dorea amplasarea unei plăci comemorative pe casa natală – dar serbarea nu s-a realizat. Nu era nici vina lui Bartók, nici a locuitorilor orașului, contextul a fost vitreg. În anii 1920 Bartók Béla a susținut două concerte la Timișoara (în 1924 și 1926). Ultimul său concert în Timișoara a fost cel din 1936.

Memoria lui Bartók este vie pe plaiurile natale. În Sânnicolau Mare o statuie, în Timișoara o placă comemorativă (în Liceul Bartók Béla) îi evocă amintirea, liceul maghiar din Timișoara îi poartă numele. Din toamna lui 2009, în Parcul Central al Timișoarei, pe aleea personalităților, stă spre a sa cinstire un bust. Asociația Pro Bartók din Sânnicolau Mare își dedică activitatea memoriei marelui muzician.